

Sziklavári Károly

Világhódító tenorunk bicentenáriumára

– 200 esztendeje született Stéger Ferenc –

Messze nem új keletű jelenség az operaszínpadok vándorló sztárvilága – csupán az utazás módjai változtak az évszázadok során, ahogy annak sebessége is. 1824. december 2-án, Szentendrén látta meg a napvilágot minden idők legünnepeltebb magyar operaénekesének egyike, a *bel canto* tenor Stéger Ferenc. Európán túlra nem jutott el ugyan,¹ de a vén kontinenst keresztül-kasul bejárva sikert sikerre halmozott szinte mindenütt, még hozzá bámulatos külsőségek közepette. Zágráb, Bécs, Pest-Buda, Prága, Lipcse, Riga, Darmstadt, Hamburg, Amsterdam, Bukarest, Kolozsvár, Trieszt, Milánó, Torino, Barcelona és Madrid – csupán néhány a diadalmas pályaút mintegy félszáz állomása közül.

Énekelt Giacomo Meyerbeer, Bedřich Smetana és Richard Wagner keze alatt is; udvari hangversenyek közreműködője volt Prágában, Schönbrunnban és Londonban. III. Lajos hesseni nagyherceg személyesen tűzte mellére az arany érdemrendet, I. Amadé spanyol király lovagkeresztel jutalmazta. Egyaránt tiszteletbeli tagja lett a trieszti Filarmonico–Drammatica Társaságnak és a Németalföldi Zeneművészeti Akadémiának. Se szeri, se száma a neki ajánlott dalkompozícióknak, hozzá írt verseknek és hódoló emléklapoknak. Babérkoszorút kapott Bécsben, majd miután már több tucatnyi alkalommal ünnepelték a Milánói Scala színpadán, impozáns szerenádokat adott számára az olasz muzsikusok; egyik nekrológja szerint² Madridban bikaviadalt rendezett tiszteletére a városi tanács.

¹ Fabó Bertalan említi egy Rio de Janeiro-i szerződötés tervét, amit végül Stéger nem vállalt el (*Erkel Ferenc emlékkönyv*. Szerkesztette: Fabó Bertalan. Pátria, Budapest, 1910. Stéger képekkel gazdagon illusztrált életrajzi vázlata a könyv 191–208. oldalán olvasható). A művészpálya sokkal részletezőbb áttekintése született meg később Szabó Sándor tollából (*Stéger Ferenc, az operaénekes* címmel, megjelent a *Studia Comitatensia* 3. kötetében. Szerkesztette: Ikvai Nándor. Szentendre, 1975, 203–229.), majd egy 2024. évi kiadvány révén is: lásd erről az utolsó jegyzetet.

² *Vasárnapi Újság*, 1911. március 12. (Zöldi Márton?) A nekrológ mindazonáltal meglehetősen sok pontatlanságot tartalmaz.

Idehaza barátja volt Erkel Ferencnek, Egressy Béninek és még sokaknak. A magyar operajátszás egyik föllendítője – s egyben a honi zeneszerzés serkentője – lett a század közepén. Művészi relikviáit ma jórészt a szentendrei Ferenczy Múzeum őrzi, további, személyes vonatkozású emléktárgyakkal együtt; magát az énekesi pályát viszonylagosan jól dokumentálják az 1843–1874 között vezetett naplókötetek.³ Az ott és másutt is leírtak szerint Stéger muzsikuskarrierje 1844-ben, Belováron indult, ahol az előző év végétől patikussegédként tevékenykedett. Később Franjo Stazić horvátosított néven a zágrábi színházhoz került, élete első operaszínpadi fellépése is ott zajlott le 1846. január 10-én, Gaetano Donizetti *Lammermoori Luciájában*.⁴ Egyidejűleg aktív szerepe volt a horvát nemzeti opera megszületésében is: Vatroslav Lisinski zeneszerző (1819–1854) már 1844-ben tenort keresett készülő dalművéhez, és Stéger bizonyult arra alkalmas személynek, Vukosav szerepét szólaltatva meg a *Ljubav i zloba* (Szerelem és gyűlölet) 1846. március 28-i ősbemutatóján.

„Csütörtökön, 1846. november 5-én énekeltem első alkalommal Bécsben” – adja hírül a már említett pályanapló.⁵ Bravúros beugrás volt: „a hirtelen berekedt tenorista Ditt urat helyettesítve, próba nélkül” állt Stéger a Theater an der Wien színpadára, *A cigánylány* című operában (*Die Zigeunerin*; eredeti címe: *The Bohemian Girl*, szerzője Michael William Balfe író komponista [1808-1870]). Stéger ekkor még csak fél évig maradt Bécsben. November–december folyamán többször énekelte *A cigánylány* egyik mellékszerepét. 1847 januárjában, *Az ezred lányában* (Donizetti) viszont már ő kapta a férfi főszerepet. Ugyancsak tenor főszerephez jutott 1847 januárjának végétől *Az alvajáróban* (Bellini) is, majd februárban és márciusban, a Giacomo Meyerbeer által személyesen vezényelt *Vielka* (*Ein Feldlager in Schlesien* – Sziléziai haditábor) előadásain egy epizódszerep (1. huszár) lett az övé. Áprilisban és májusban Ferdinand Hérolld egykor igen népszerű *Zampájában* is fontos énekelnivalója volt, majd május végén, *A portici néma* (Auber) két előadásán újból tenor főszerepet kapott. 1847 októberében ismét Zágrábban lépett föl a *Ljubav i zlobában*; naplója egy félmondattal

³ Ferenczy Múzeum, Szentendre (jelzete: FMC TD 74.600.98) és az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára (Ms. mus. 268/1–3).

⁴ Sir Edgar Ravenswood szerepét énekelte – mely azután végigkísérte pályáját, legalább 150 alkalmat ideértve.

⁵ Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára (Ms. mus. 268/1). Am a bejegyzés csak az operaszínpadra vonatkozik, Stéger ugyanis már október 27-én, rangos hangversenyen – Heinrich Wilhelm Ernst hegedüestjén – bemutatkozott az osztrák főváros közönsége előtt.

utal arra, hogy Belgrádból érkezett oda, miközben koncertútja során szerémségi és szlavóniai városokban énekelt.

Idehaza 1848. augusztus 19-én mutatkozott be a Nemzeti Színház közönsége előtt. 1852 tavaszáig maradt Pesten, mialatt több alkalommal vendégszerepelt a Német Színháznál és 1851 nyarán Grazban is. 1852 áprilisától Prágában, később ismét Bécsben lépett föl, és az elkövetkező két évtized során Európa tekintélyes részét meghódította énekhangjával. Először főként a tőlünk észak–északnyugatra eső területek színpadainak ünnepeltje lett, azután a mediterrán térségben aratott legendás sikereket. Közben sokszor énekelt Magyarországon is. Végül „hazatalálva”, a Nemzeti Színház szerződött énekeseként búcsúzott három évtizedes pályájától (1874), amely egyike volt kora legfényesebb, legtündöklőbb magyar muzikus-karrierjeinek.

Az alábbiakban főként az 1848 nyara és 1852 tavasza között idehaza eltöltött időszakra koncentrálunk, kitekintésekkel egyszersmind a Nemzeti Színház akkori mindennapjaira. Döntőnek bizonyult Stéger művészi kibontakozása szempontjából ez a néhány esztendő, megalapozva tényleges nemzetközi karrierjét. Ezek jelentették számára az igazi „tanulóéveket” – és juttatták mind fontosabb és rangosabb operaszerepekhez. Ugyanez az időszak egyébként is igen eseménydús volt az immáron második évtizedébe lépett intézmény történetében. Jóllehet, amikor csak lehetőség nyílt rá, a teátrum a háborús körülmények között is folyamatosan – a hét minden napján – tartott előadást, de a politikai fejlemények hatása alól nem maradhattak mentesek a műsor „tisztán” zenei és zenés produkciói sem. Vendégművészek, olykor nemzetközi operacsillagok jöttek-mentek – és kerültek a magyar zene bűvkörébe –, mialatt pótolhatatlan nagyságok távoztak a színháztól, vagy pedig váratlanul az élők sorából. Népszínműveken kacagott a közönség, majd Világos után a magyar muzika hangjaiba menekült a rideg, sivár valóság elől. A *Gott erhalte* eljátszása alatt püsszegők karzatát osztrák csendőrség rohamozta meg. Haynau Pestre érkezésekor, 1849. szeptember elsején Verdi *Nabuccóját*, ezt a nyíltan zsarnokság ellen lázító darabot adták elő. Hihetetlen szélsőségek kora ez. A színház mégis törhetetlen energiákkal dolgozott – műsorpolitikájával a nemzeti öntudat fő ébrentartóinak egyikeként a legnehezebb időkben.

250

UJ EREDETI OPERA.

F Ü R E D I M I H Á L javára.

Nemzeti Színház.

Bérlet Pest, szombaton, september 16-kán 1848. Szűnet,

F Ü R E D I M I H Á L jutalomjátékaul.

E L Ő S Z Ő R:

A KUNOK.

Eredeti opera 4 felv. Irta N.N. zenéjét Császár György, a nemzeti színház második karmestere.
Rendező: *Szerdahelyi.*

Személyek:

IV. Béla, magyar király	Bognár.	§ Miksa, barátja
Ruthen, kun király	Udvarhelyi.	§ Andorási Lajos, magyar nemes ifju
Unád, kun herceg	FÜREDI.	§ Csillag Róza.
Retel, Unád rokonság és barátja, kun	Kőszegi.	§ STEGER.
Margit, Arvai gróf leánya, Béla által neveltetve	Hollósi Korn.	§ Magyarok, kunok, Parasztok. — Történethely: részint Béla király udvara, részint Ónodvár. Idő: 1241.

STEGER, mint szerződött tag először lesz szerencsés föllépni.

A közönség kegyébe ajánlja magát **Füredi Mihál.**

Kéretnek a páholy-és zártzsekbérlők, hogy bérlett helyek iránt reggel 10 óráig rendelkezni méltóztassanak: azontul másoknak adatnak ki

Helyárak pengő pénzben:

Földszinti 1. első emel. páholy 5 for. Második em. páholy 4 for. Földszinti tanács karzék 1 for. 20 kr. Földszinti sártzék 50 kr. Második em. sártzék 80 kr. Földszinti bemenet 30 kr. Második em. bemenet 20 kr. Karzat 8 kr.

Kezdeté 7 órakor, vége 9-után. **Lendvai beteg.**

 September 13-kán a színházban földszint elveszett egy fekete látszó és egy erszény; a becsületes megtaláló sziveskedjék a pénztárnál átadni.

A színházban találtatott egy karperecz; tnlajdonosa jelentse magát a pénztárnál.

Nyomatja Trattner-Károlyi Kiadta Szilgetyi, titár.

Országos Széchényi Könyvtár, Magyar Elektronikus Könyvtár

Miután 1848. augusztus 19-én sor került Stéger Ferenc már említett, bemutatkozó pesti föllépésére – V. László-szerepét énekelte Erkel *Hunyadi Lászlójában* mint vendég⁶ –, egy hétre rá a régebbi Erkel-operában, a *Bátori Máriában* volt látható-hallható.

⁶ Az előadás két legnagyobb „csillaga” Schodelné Klein Rozália (Szilágyi Erzsébet) és Hollósy Kornélia (Gara Mária) volt.

(Később a *Bánk bán* lett a zeneszerző harmadik dalműve, amelyben Stéger színre lépett.) Császár György teátrumi másodkarmester (1813–1850) operája, *A kunok* szeptember 16-i ősbemutatójának színlapján Stéger neve immár mint szerződött tagé jelent meg (*lásd az előző oldalt*). A sikeres darab évtizedeken át műsoron maradt. 1848 októberében Stéger már fő tenorszerepet kapott Donizetti *Lindájában*. Novemberben tovább bővült repertoárja az *Eskü* (Mercadante) egyik szerepével, december 9-én a *Hunyadi László* negyvenedik előadásán énekelt.

1849 első két hónapjában a *Lammermoori Lucia* egyik mellékszerepét kapta, viszont övé lett *Az ezred lányának* fő tenorszólama. Továbbra is műsoron maradt a *Linda*, *A kunok* február 3-i előadása pedig Stéger legkorábbi jutalomjátéka volt Pesten. Március 26-án többekkel – köztük Császár karmesterrel – együtt került sor első vendégfellépésére a pesti Német Színháznál: Verdi *Ernanijának* címszerepét énekelte. Április 10-től a Nemzetiben is az ő címszereplésével ment az opera. Május 4-től 22-ig zárva tartott a színház a város bombázása miatt, Stéger 29-én lépett föl újból, Donizetti *Don Pasqualéjában*.

Június 28-án először énekelt Pesten *Az alvajáróban*. A nyár folyamán műsoron maradt az *Eskü*, *Don Pasquale*, *Ernani* és a *Linda* azon darabok közül, amelyekben ő maga is színpadra lépett; szeptemberben ismét hallható volt *A kunok*. A szeptember 8-i jótékony hangversenyen, amelyet a Nemzeti Színházban tartottak, Stéger egy-egy áriát énekelt Bellini *Normájából* és Mercadante *Esküjéből*, közreműködött továbbá a *Lammermoori Lucia* egyik kettősében. Bartay Endre (1799–1854) volt teátrum-igazgató⁷ rendezte az estet, aki még az év folyamán emigrált. A jótékony cél a kórházak javát szolgálta.

A *Zampa* szeptember 24-i felújítására Stéger megkapta a címszerepet. Egyre gyakrabban énekelt és egyre többfélét.⁸ Október folyamán Verdi *Macbethjének* és Bellini *Beatrice di Tendájának* egy-egy szerepével egészült ki az addigi repertoárja, novemberben a *Lucrezia Borgiában* (Donizetti), valamint a *Norma* új szereposztásában is ott találjuk nevét. December 20-án a hadirokkantakat befogadó Katonai Gyámintézet

⁷ Egyben a reformkori zene meghatározó alakja és történelmi jelentőségű pályázatok kiírója.

⁸ Novemberben például kilenc este folyamán – azonkívül még egy színműben is megszólaltatva egy dalt –, s ez csaknem maximális „kihasználtságot” jelentett egy olyan színháznál, amelynek műsorán az operák prózai darabokkal és népszínművekkel váltakoztak.

javára rendeztek előadást (*Norma*), ezen Stéger is közreműködött. Még az év végén sor került egy ősbemutatóra is: december 29-én csendült föl először Doppler Ferenc *Ilka és a huszártoborzó* című operája, amely Császár György előző évi *Kunokjához* hasonló sikert aratott, és még hosszú ideig műsoron maradt. (Cselekménye a napóleoni háborúk időszakába vitt vissza.)

Az 1850. január 25-i *Lammermoori Lucia*-előadáson Stéger együtt énekelt a színházhoz időközben visszatért Egressy Bénivel (1814–1851).⁹ Első ízben még 1848. augusztus 26-án, a *Bátori Mária* előadásán léptek föl egyazon este folyamán. Kollegiális kapcsolatukból később barátság fejlődött. Stégernek írta és ajánlotta Egressy nyomtatásban is megjelent *Bujdosó* című dalát (1850), majd az ünnepelt tenor bizonyára erre a barátságra való tekintettel vállalta el közreműködését később a pályatárs önálló népszínművében.

⁹ Mint ismeretes, Egressy részt vett a Szabadságharcban. Kápolnánál megsebesült, Ónodon lábadozott, majd Komáromba ment, ahol Klapka zenekari igazgatóvá nevezte ki. Habár tüdőbajban hunyt el, mindig is szóbeszéd tárgya volt, hogy sebesülései hozzájárulhattak korai halálához.

Február 14-én színre került Császár György második operája, a *Morsinay Erzsébet*. Stéger – lehetséges, hogy kifejezetten „hangjára szabott” tenor főszerepként – Zsigmond magyar király szolamát énekelte. Ám ez az opera, ellentétben *A kunokkal*, nem aratott sikert, és három előadás után lekerült a műsorról. Március 31-én, a „Pestbudai hangászegyleti nagy zenészeti és szavalati Academián”, Stéger előadta Franz Schubert híres *Erlkönig*-jét Mosonyi Mihály hangszerelésében, Erkel vezényletével. Arról, hogy Mosonyival is baráti viszonyban lehetett első pesti időszakában a fiatal énekes, egy későbbi kézirat ajánlása tanúskodik.¹⁰ Aligha kétséges, hogy Stéger előadóművészete ihlette az *Erlkönig*-instrumentációt.

Április 2-án zajlott le Hollósy Kornélia utolsó föllépte, azután a legendás primadonna Bécsbe távozott. Helyette egy lengyel származású énekesnő érkezett a színházhoz, és Friedrich von Flotow *Márhájában* mutatkozott be április 4-én. Életre szóló szerelem lángolt föl a színpadon, majd szeptember 24-én Stéger Ferenc nőül vette Szymanska Leonát, aki azt követően már mint Stégerné lépett föl.¹¹

¹⁰ *Du schönes Fischermädchen* (Heinrich Heine-megzenésítés). Az ajánlás dátuma: Prága, 1853. május 10., Stéger ekkor már ott énekelte. A kottát, amely az énekes hagyatékában maradt fenn, az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára őrzi Ms. mus. 272/1 jelzeten.

¹¹ Stégerné Szymanska Leona (1830–1924) utolsó szereplésére 1851. április 5-én – szinte napra pontosan egy esztendővel pesti bemutatkozását követően –, az *Ernani*-ban került sor (férje is énekelte az estén). Azután visszavonulva a színpadtól, hűséges társként – és egyben „személyi titkárként” – férjének, majd mind bővebb családjának élt. 1910-ben tartotta aranylakodalmát az idős pár.

Stégerné Szymanska Leona Pesten, 1852-ben (Ferenczy Múzeum, Szentendre)

Június elején Pestre érkezett Anne de La Grange (1825–1905), a pályája kezdetén járó francia operacsillag. 6-án Stégerrel lépett föl a *Lammermoori Luciában*, amit több tucatnyi közös szereplésük követett. 12-én színre került Meyerbeer *Prófétája* a Nemzetiben. (A mű premierjét az előző évben tartották Párizsban. A külföldi operaszínpadokon újdonságként fölhangzó rangos darabok rövid időn belül Pesten is rendre hallhatóak voltak, ami alól a legnehezebb évek sem jelentettek kivételt.) A *Próféta* korszakos sikere nem kis mértékben lett köszönhető a fényes szereposztásnak: a legfontosabbakat Stéger (Leydeni János), Anne de La Grange (Fides) és Szymanska Leona (Bertha) énekelt. A francia művésznő egészen novemberig Pesten maradt, és jelenlétével nem csekély mozgalmasságot vitt a színház mindennapjaiba. Mindez

Stéger számára is megnövekedett feladatkörrel járt – ami valószínűleg nem is volt ellenére. Operajátzás szempontjából pezsgő életű intézménnyé vált a Nemzeti Színház abban a fél esztendőben, és egy ilyen fejlemény minden vezető énekes számára kedvez. Stéger két-háromnaponta énekelt egész nyáron át, és többnyire főszerepeket. Valódi kvalitásai akkortájt kezdhettek igazán kibontakozni. Leterheltsége lényegében csak november közepétől, La Grange távozása után csökkent valamelyest. Ennek érzékeltetéséül érdemes sorra venni júliusi föllépéseit:

Július 1.	<i>Lammermoori Lucia</i>	Anne de La Grange közreműködésével
3.	<i>A próféta</i>	Anne de La Grange közreműködésével
6.	<i>A próféta</i>	Anne de La Grange közreműködésével
9.	<i>Linda</i>	
11.	<i>A próféta</i>	Anne de La Grange közreműködésével
13.	<i>Ernani</i>	
15.	<i>A próféta</i>	Anne de La Grange közreműködésével
18.	<i>Hunyadi László</i>	Anne de La Grange közreműködésével
20.	<i>Hunyadi László</i>	Anne de La Grange közreműködésével
22.	<i>Lammermoori Lucia</i>	Anne de La Grange közreműködésével
24.	<i>A próféta</i> [Stéger javára]	Anne de La Grange közreműködésével
27.	<i>Hunyadi László</i>	Anne de La Grange közreműködésével
30.	<i>A próféta</i>	Anne de La Grange közreműködésével

(Augusztus 1. *Don Pasquale*)

A július 18-i *Hunyadi László*-előadás nevezetes esemény a magyar zene történetében: akkor hangzott föl első alkalommal Erkel „*La Grange*” áriája, amelyet a Szilágyi Erzsébet szerepét elvállaló énekesnőnek írt a komponista. Anne de La Grange művészi képességei más zeneszerzőinket is megihlették: Egressy Béni nagyszabású

koncertdalt, Császár György áriát komponált számára. Augusztus 20-án hangversenyt rendeztek a „háborui dúlás által inségre jutott losoncziak gyámolítására”,¹² amelyen Anne de La Grange is közreműködött operaáriákkal és Egressy Béni egyik dalával (*Ez a világ amilyen nagy...*). Stéger *A bujdosót* énekelte, a zárószám Erkel *Himnusza* volt. Ugyanezen a napon elhunyt Császár György másodkarmester. Árváinak javára szeptember 8-án rendeztek hangversenyt. Anne de La Grange előadta Császár áriáját, amelyet az ő számára írt az elhunyt komponista; Egressy *Azt gondolom, az ég borús* című bravúrdala is akkor hangzott fel először. (Stéger nem énekelt az estén.) A szeptember 8-i színlap alján olvasható, miszerint „fensőbb engedelemnél fogva, e mai naptól kezdve, a karzatot ismét megnyitja” az igazgatóság. Ennek előzménye az augusztus 18-i előadás volt, amelyen a Ferenc József születésnapja alkalmából felhangzott *Gott erhalte* alatt néhányan pisszegni kezdtek. Ahogy arról már szó esett, osztrák csendőrség rohanta meg a karzatot, többeket összeverték, illetve utóbb megbotoztak.

Az elhunyt Császár György másodkarmesteri posztját Doppler Károly vette át, aki a *Belizár* (Donizetti) szeptember 18-i felújításán mutatkozott be új feladatkörében (Stéger is énekelt a darabban). Mint már utaltam rá, szeptember 24-én tartotta esküvőjét Szymanska Leona és Stéger Ferenc (a tenorista tanúja Erkel volt). A *Hunyadi László* szeptember 30-i előadásának színlapján már „Stégerné” olvasható (az ifjú primadonna Gara Mária szerepét énekelte, ahogy a júliusi előadásokon is; Szilágyi Erzsébet változatlanul Anne de La Grange volt). Erkel negyvenedik születésnapján, november 7-én *A prófétát* vezényelte, a ragyogó szereposztás egyelőre változatlan maradt. Anne de La Grange 13-án, Szilágyi Erzsébet – általa tizenkettedszer énekelt – szerepében búcsúzott Pesttől; V. László Stéger volt.

Doppler Ferenc 1850. december 30-án bemutatott *Vandájában* címszereplő nejével együtt volt hallható az ifjú tenor. A darab nem ért meg az egy esztendővel korábban felhangzott *Ilkához* mérhető sikert, de műsoron maradt, és a zeneszerző külföldön legtöbbet játszott operája lett. Flotow népszerű *Mártájának* 1851. január 4-i előadása Stégerné jutalomjátéka volt, és az új szereposztással színre vitt vígoperában

¹² Losonc városát orosz csapatok gyújtották fel a Szabadságharc végén. Az idézet a műsorlapról származik.

immáron férje is énekelt. Január 11-én Stéger – ahogy arra már utaltam – egy népszínmű ősbemutatóján énekelte az egyik címszerepet, a *valódi Sobrit* alakítva Egressy Béni *Két Sobri*jában (és közreműködője maradt a későbbi előadásoknak is). Február 18-án elhunyt Szerdahelyi József dalszínész, zeneszerző és rendező, aki kezdettől fogva tagja volt a Nemzeti Színház társulatának. Árvái javára április 13-án tartottak hangversenyt, amelyen Stéger többek között a *Bátori Mária* egyik kvartettjében volt hallható. Május 27-én még együtt énekelt Egressy Bénivel *A prófétában*: a Nemzeti Színház talán legsokoldalúbb művész-személyisége (prózai és dalszínész, zeneszerző, zenekarvezető, műfordító, operalibrettista, színműíró és alkalmi költő) akkor lépett utoljára a nyilvánosság elé. Három nappal később hangzott fel nálunk első ízben Verdi *Luisa Millere*, amelyben Stéger fő tenorszerepet kapott; a librettót Egressy fordította. Június 16-án *A kunokban* énekelt Stéger, majd szabadságot vett ki – pesti ittléte alkalmával valószínűleg először – és elutazott. Összesítve, 1851 első felében az alábbi darabokban szerepelt Pesten: *Vanda, Márta, Két Sobri, A kunok, Ernani, Zampa, A próféta, Hunyadi László, Belizár, Linda, Lucrezia Borgia, Luisa Miller, Norma* (sőt a felsoroltakon túl még többfajta operarészletben is).

Július 15-én, 18-án és 21-én a grazi Városi Színháznál vendégszerepelt a *Mártában*, a *Lammermoori Luciában* és a *Lucrezia Borgia*ban. Július 17-én meghalt Egressy Béni. Július 26-tól 30-ig ismét Pesten énekelt Anne de La Grange; Stéger – amint naplója is jelzi – „szabadság idejének eltelte előtt hazaérkezvén”, 28-án lépett vele együtt színpadra a *Lammermoori Luciában*, majd két nappal később a *Hunyadiban*. Augusztus 29-én az árvízkárosult kolozsváriak javára rendezett jótékony esten énekelt Stéger. Szeptember 17-től jó fél évig vendégként ismét a Nemzetinél találjuk Hollósy Kornéliát: ittléte új lendületet visz az operajátszásba, Stégerrel több tucatnyi estet énekelnek végig (Stégerné április óta nem volt színpadon). Decemberben új szereposztással és rendezéssel kerül színre Auber *Álarcosbálja* (*Le bal masqué: Bál-éj* címmel), melyben Stégeré a főszerep. Nem arat sikert, és hasonló sorsra jut egy másik Auber-opera, a *Siren* is (bemutató: 1852. január 12.): Hollósy és Stéger vonzereje mellett is csak pár előadást ér meg. A cenzúra *Afanasia* címmel engedélyezi Doppler Ferenc – a Szabadságharcot követően betiltott – *Benyovszky*-operájának újbóli színrevitelét 1852 márciusában, Hollósy és Stéger is énekel a darabban. Ugyanez lett

Stéger utolsó Pesten töltött hónapja, ami valószínűleg minden addiginál sűrűbb programot hozott számára. Adataink alapján ez a következőképpen rekonstruálható:

1852. február 28: *Lammermoori Lucia*; március 1-jén Vendel Péter zongorakészítő és -kereskedő Váci utcai szalonjában énekelt két dalt Stéger; március 4: *Afanasia*. 7-én Bécsben lépett föl, többek között Erkel *Magyar puszta*n című dalával. Két nappal később Pesten *A próféta* tenor főszerepét énekelte; március 11: *Afanasia*. Március 12: egy Verdi-áriával működött közre Julius Egghard bécsi zongoraművész pesti hangversenyén. Március 13: *Norma*; 16: *Afanasia*. 17-én – Marie Talbot stuttgarti énekesnő koncertjén – Egressy *Bujdosóját* énekelte Stéger. Március 19: *Az alvajáró*; 24: *Lammermoori Lucia*. 25-én, az árvízkárosult nagyváradiak javára rendezett hangversenyen, egy áriát adott elő Auber *Sirenjéből*. Március 31: *A kunok*. Pesti búcsúfellépése április 2-án volt: „a pest-budai hangászegyleti zenede javára” tartott jótékony előadáson, a *Linda* két felvonása után Erkel *Magyar puszta*n című dala hangzott föl, „melylyel Stéger ur bucsút veend a t. közönségtől” – olvasható a színlapon. Április 17-én már Prágában énekelt *A portici némában*.

*Stéger Ferenc mint Andorási Lajos, Császár György A kunok című operájában
Szentkúthy István színházi fényképe: Pest, 1854(?), OSZK Színháztörténeti Tár*

A jelen emlékirás hátralevő része már csak egy-egy fontosabb vagy különlegesebb eseményt ragad ki Stéger pályájának rendkívül mozgalmas krónikájából, figyelemmel kísérve az itthoni fellépéseket.

1852. május 29-én a *Márta* II–III–IV. felvonásában énekelt Prágában, a Ferenc József jelenlétében rendezett ünnepi előadáson. Fölkérték a másnap ugyanott tartott udvari hangversenyen való közreműködésre is. Ferenc József azután Pestre látogatott, és Stéger megint csak fölkérték, hogy énekeljen a császár fogadása alkalmából a Nemzeti Színházban rendezett, június 4-i *Ernani*-előadáson. Pesti föllépései közvetlenül az *Ernani*t követően: június 6: *A kunok*; 7 és 9: *Ilka*. Öt nappal később ismét Prágában szerepelt, ahol az év végén – életében valószínűleg először – oratórium-énekesként volt hallható Händel *Sámson*jában.

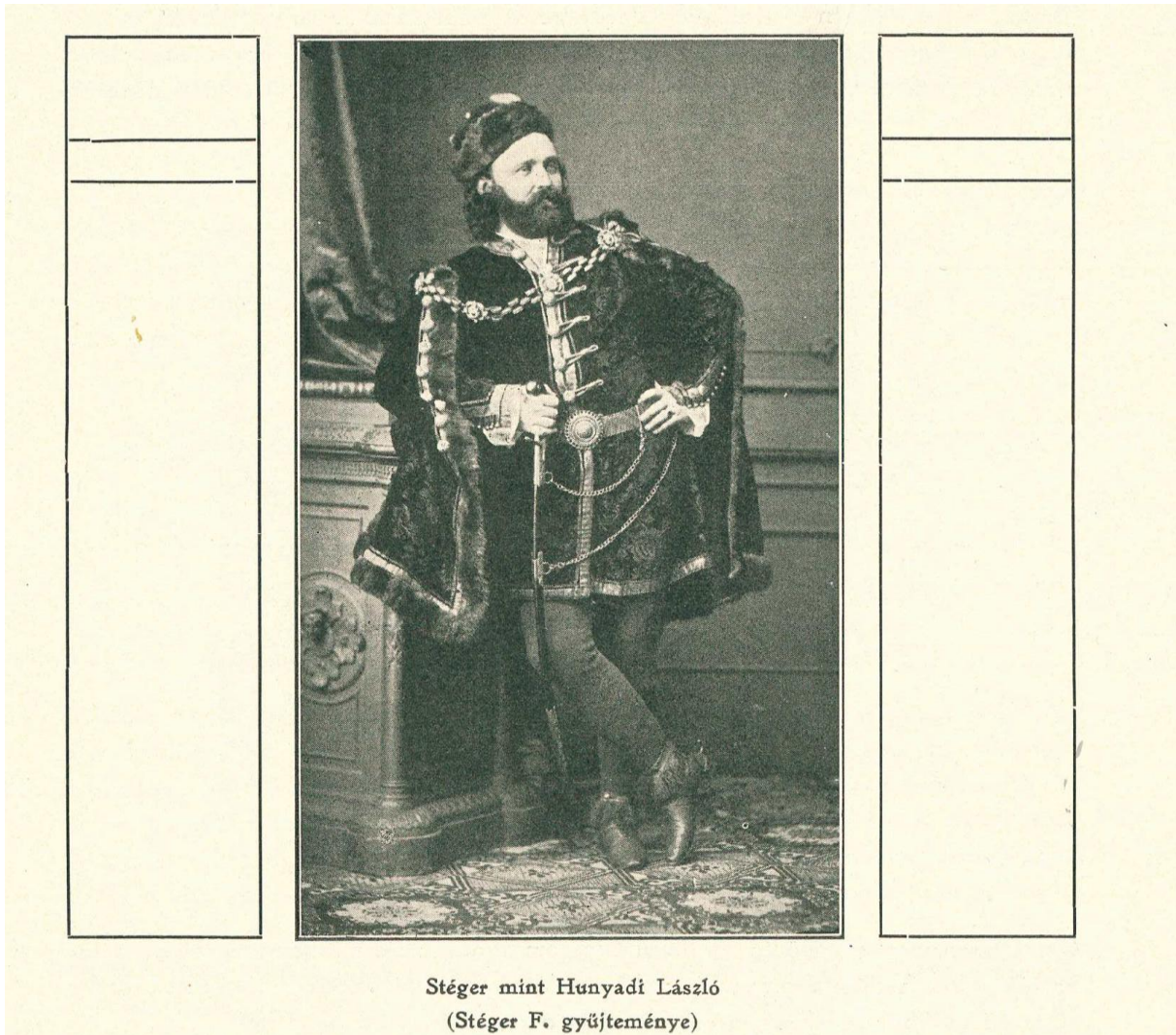
1853 júniusától a már bécsi Hoftheater tagja volt. További fellépéseinek helyszíne még ugyanabban az évben: Schönbrunn és Olmütz. 1854 tavaszán Brünnben, majd Pesten, a Nemzeti Színháznál vendégszerepelt. Itteni fellépéseinek időpontjai április 18. és május 7. közé estek (*Lammermoori Lucia*, *Ernani*, *A kunok*, *Afanasia*, *Zampa*). Pestről Frankfurt am Main-ba, onnan tovább Stuttgartba, Lipszbe és Prágába ment, majd visszatért Bécsbe. 1855. április 11–25. között ismét a pesti Német Színháznál vendégszerepelt, azután Lemberg, Prága, Bécs következett.

1856 áprilisában Hamburgban énekelt. A Stéger-naplóba jegyzett szereposztás egy „Erkel” nevet is őriz, aki aligha lehetett más, mint Erkel József tenorista (1813–1859), Erkel Ferenc fivére. Az, hogy Stéger együtt énekelt Erkel Józseffel Hamburgban, azért fontos adat, mert az Erkel-fivér ottani tevékenységét csupán a családi hagyomány nyomán tartotta számon az eddigi szakirodalom. Az a több helyütt olvasható állítás viszont, miszerint az énekes családtag 1854-ben hazatért,¹³ módosításra szorul: Stéger és Erkel József a *Hugenották* 1856. április 6-i és a *Belizár* április 15-i előadásán együtt léptek színpadra.

Hamburg után Amsterdam és Utrecht következett, majd Prága, Pozsony és Bécs. Pozsonyban az aradi színház társulatával lépett föl szeptemberben, szívésségből. Az 1857. évi utak rövid krónikája: bécsi hónapok után Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Hága, Frankfurt am Main, München, Aachen, Wiesbaden és Darmstadt; az év végén Riga. 1858 elején újra Bécsben tartózkodik, majd március 10-től Temesvárott énekel a Városi Színházban, utána Nagyszeben következik április 16-ig. Májusban ismét

¹³ Németh Amadé: *Az Erkelek a magyar zenében* (Békéscsaba, 1987), 31.; D. Nagy András: *Az Erkel család krónikája* (Balassi Kiadó – Erkel Ferenc Társaság, 2009), 20.

Zágrábban tűnik föl, majd július 3-tól 29-ig Pesten vendégszerepel a Nemzeti Színháznál. Innen visszatér Bécsbe.

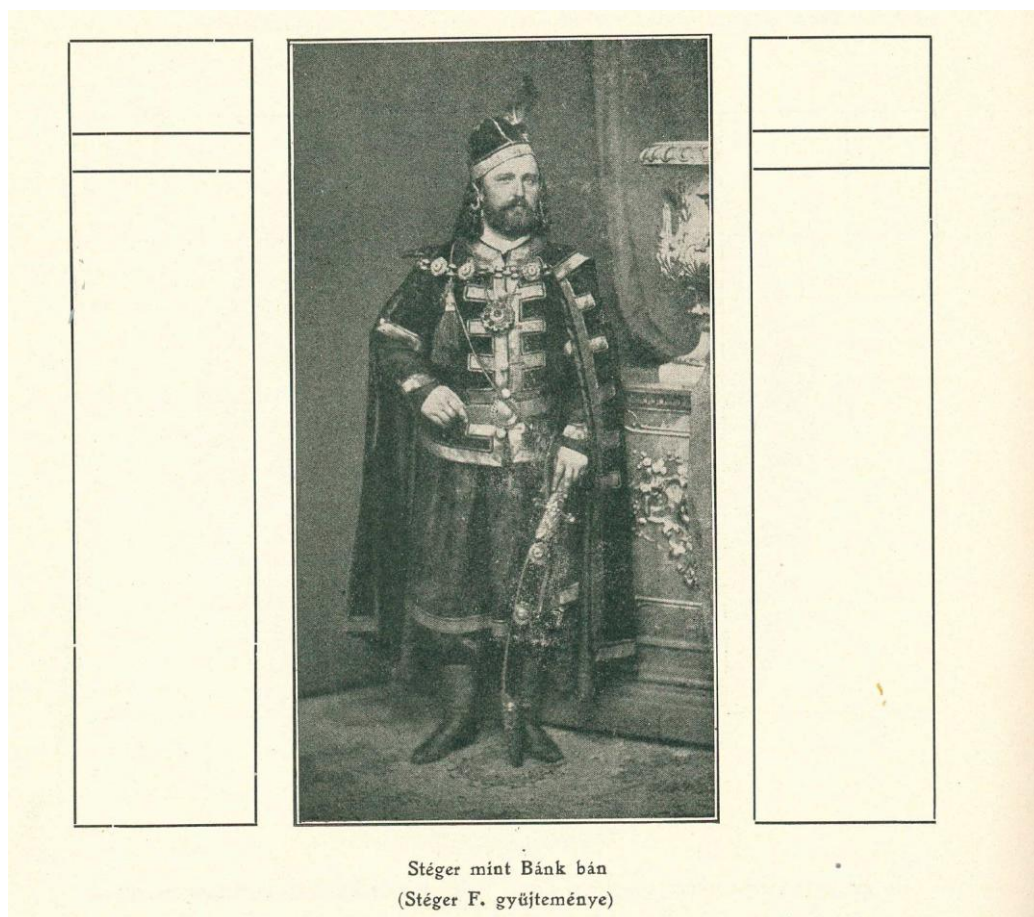

A Fabó Bertalan által szerkesztett, 1910. évi Erkel Ferencz emlékkönyvből

Bécsi évkezdés után 1859 áprilisában Amsterdamba és Utrechtbe, júliusban Boroszlóba, augusztusban Berlinbe vezettek útjai. November 3-tól ismét Pesten énekelt. A november 12-i *Hunyadi*-előadásra Erkel kibővítette számára László I. felvonásbeli áriáját (ekkor már övé volt a címszerep). Az 1860. évet Pesten kezdte, majd márciusban Brünnebe utazott. Májusban Londonban tartózkodott, ahol 18-án a Buckingham Palotában, Viktória királynő születésnapja alkalmából rendezett udvari koncerten énekelt. Ennek különleges színfoltját képezték azok a magyar dallamok („Hungarian Melodies”), amelyekben leginkább Doppler Ferenc – kifejezetten Stéger

számára összeállított – sorozatainak egyikét gyaníthatjuk.¹⁴ Londonban közreműködött továbbá egy *Lammermoori Lucia*-előadáson is.

Csupán a magyarországi szereplések összesítése az évtized közepéig: 1861. július 2. – augusztus 31.: Pest; 1862. április 24. – május 17.: Kolozsvár és Pest; 1863. május 30. és augusztus 25. között: Pest, Nemzeti Színház. 1863. június 20-án énekelte először Erkel *Bánk bán*jának címszerepét. Majd a *Siegfried* Kovácsdalával működött közre Wagner szerzői estjein (július 23. és 28.), a komponista első magyarországi látogatásakor, szívességből (lásd a Színházi látcső címlapján olvasható hirdetményt a következő oldalon). Szeptember 6-tól október 29-ig a pesti Német Színházban lépett föl; november 5-én a Nemzeti Színház, azután ismét a Német Teátrum következett, 1864 elejéig. Februárban Temesvárott énekelte.

A Fabó Bertalan által szerkesztett, 1910. évi Erkel Ferencz emlékkönyvből

¹⁴ A Stéger-hagyatékhoz tartozó kottáik az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában lelhetőek föl, *Ms. mus.* 272/10 és *Ms. mus.* 272/26 jelzeteken.

Kedd, július 28.

A „Színházi Láteső” megjelenik minden nap, ünneppontok sem véve ki, mikor a színház zárva nincs.

Előfizetési ára:

Egy évre helyben	10 frt
„ vidékre	14 frt
Félévre helyben	5 frt
„ vidékre	7 frt
Évnyegyedre helyben	2 frt 50 kr.
„ vidékre	3 frt 50 kr.
Egy óra helyben	1 frt
„ vidékre	1 frt 40 kr.

Szerkesztőségi szállás, hova a kérések utasítandók, országút 3-ik szám, 2-ik emelet.

Az előfizetés és hirdetések Dobrovzsky M. hoz az Emich G. újságkiadó-hivatalába (barátok-tere 7.sz.n.) küldendők.

SZÍNHÁZI LÁTCSÓ.

112. szám. 1863.

Lapunk egyes példányai kaphatók:

A belvárosban: Argauer, dohk. kigyó-utca. Bányai fűszerk. egyet. u. Demjén és Sebes könyvk. Horvát dohk. ur-utca. Kilián könyvk. váciutca. Özv. Kövesyné, kecsk. utca. Medetz váciutca. Reisinger dohker. városház-utca. Rutkai kalaper. hatvani-utca.

Lipótvárosban: Adler dohk. nagyhíd-u. Dietrichstein dohk. Erzsébetter. Grünfeld norinbergi ker. dorottya-u. Rottenstein dohk. Dorottya-u. Schulhof dohk. Erzsébetter.

Terézvárosban: Schuck dohk. király-u. Józsefvárosban: Balog dohk. kerepesi-út. Nagel dohk. a színház mellett.

Nemzeti színház.

Általános bérletszínet Kezd. 8-advél, vége 10-advélkor.

IX-ik rendkívüli előadásul:

Wagner Richárd ur

második

HANGVERSENYE

2 szakaszban.

STÉGER FERENC urnak, a bécsi cs. kir. operaház első tenoristájának s a németalföldi hangművészeti akadémia tiszteletbeli tagjának szíves közreműködésével.

A tetemesen megerősített zenekart **Wagner Richárd** ur vezérlel.

Minden e hangversenyben előadandó zenemű **Wagner Richárd** ur szerzeménye.

I. Szakasz.

1. „Előzene” a „Norinbergi mesterdalkok” című dalműhöz.

2. a) Elza beszélgetése a szellőkkel.
b) Ortrud megintése.

„Lohengrin” című dalműből; énekl. Rabatinszky Mari.

3. Egy „Faust-nyitány.”

4. Menyegzői zene. Bevezetés a 3-ik felvonáshoz.

„Lohengrin” című dalműből; előadja a nemz. szính. megerősített zenekara.

II. Szakasz.

5. Előjáték és az utolsó felvonás végzete (szerelmi dal és megdicsőülés.)

„Tristan és Isolde” című dalműből; előadja a megerősített zenekar.

6. a.) A mesterdalkok gyülekezete a zenekar által.
b.) Pogner mester felszólalása, énekl. Kőszegi.

A norinbergi mesterdalkok című dalműből.

7. Zsigmondszerelmi dala, énekl. Simon.

A Walkür című dalműből.

8. A Walkürok lovaglása, teljes zenekarra.

9. Kovácsdalok „Siegfried” című operából.
a.) Olvasztó dal énekl.
b.) Pörölydal Stéger Ferenc ur.

Stéger Ferenc ur a hangversenyző iránti szívességéből lép fel.

A főemelt helyárak következők lesznek: Földszinti, vagy első emeleti páholy 12 frt. Másodemeleti páholy 10 frt. Erkölyszék 3 frt. Földszinti zártzárk 2 frt. Földszinti bemenet 1 frt. Másodemeleti zártzárk 1 frt 20 kr. Másodemeleti bemenet 80 kr. Karzati bemenet 40 kr.

Ez azon 12 rendkívüli előadás kilencedike lesz, melyeket a bérletárusításban az igazgatóság különösen kikötött, melyek alkalmával a t. bérlet árusítók kivétel nélkül, tehát azok is, kik páholyaikat a bérletárusításokhoz megváltották, illető bérlet helyeiket csupán a napi helyárak lefizetése mellett használhatják, mire névze esütörtökön d. e. 10 óráig méltóztatásnak rendelkezni; azontúl mások kívánata fogván figyelembe vétetni.

A ki nem bérlet páholy- és zártzárkéjegyek előre válthatók ma reggel 9—12 s délután 3—6 óra közt.

Budai népszínház.

Előleges jelentés a b. népszínház részéről.

A szellemalakok gépezetének beállítási munkálata még be nem végeztetvén, a színház ma is zárva, s a szellemalakok már hirdetett első mutatványa holnapra halasztatott.

Jegyeket előre válthatni a népszínháznál és Pesten Medecz ur szivarkereskedésében.

Budai szinkör.

Anfang halb 6. Cassa-Eröffnung halb 5 Uhr

Abschiedsvorstellung des

Frl. Anna Kratz und des Hr. B. Baumeister k. k. Hofschauspieler.

Zum ersten Male:

Die Eine weint, die Andere lacht.

Neues Schauspiel in 4 Aufzügen von Dumanoir und Féranion, deutsch bearbeitet für das Hofburgtheater.

Frau Rey	Fr. Arensdorf.
Laurenie, ihre Tochter	Frl. Franken.
Jeanne Rey, Wittve, Schwiegertochter von der Frau Rey	Frl. A. Kratz.
Jeanne Veannen, Wittve	Frl. M. Berg.
Maurice Corel	Hr. Scherenberg.
Bidaut	Hr. Baumeister
Vinient, Kanzleichef, bei Bidaut	Hr. Hock.
Victor	Frl. Modern.
Paul (Schreiber) bei Bidaut	Frl. Arthur.

Menieur, Diener der Frau Rey Hr. Sailer.

Das Stück spielt in Montlucon.

Pestvárosi színház.

Anfang halb 8. Kassa-Eröffnung halb 7 Uhr.

Gastvorstellung der drei Zwerge, Herren **JEAN PICCOLO, JEAN PETIT** und **KISS JOZSI.**

Flotte Bursche!

Komische Operette in 1 Aufzug von J. Braun. Musik von Kapellmeister Franz v. Suppé.

Sämtliche Kostüme sind nach dem Wiener Figurinen neu angefertigt.

Die Decoration ist von Hr. Vogel neu gemalt.

Hieronimus Geier	Hr. J. Petii.
Braud	Fr. Alsdorf.
Frinke	Fr. E. Winter.
Gerhardt	Frl. Arthur.
Klette	Frl. Tornay.
Fuchs	Frl. Hlauschek
Licht	Frl. Kober.
Hermann	Frl. Aim.
Hanig	Fr. Ditrich.
Rohr	Frl. Makay.
Hecht	Frl. Schenkenbach
Schalk	Frl. Haller.
Flieder	Frl. Kaiser.
Schramm	Hr. Nikolini.
Koller	Hr. Kunz.
Kuff	Hr. Trüster.
Brunner	Hr. Rivtschitz.
Anatol	Hr. Follak.
Blau	Hr. Heimann.
Distl	Hr. Nerepka.
Anton, Handwerksbursche	Hr. Schereberg
Lischen, ein Bürgersmädchen	Frl. Hild.
Fleck, Stiefelputzer	Hr. J. Piccolo.
Der Wirth zum Kameel	Hr. Kiss Józsi.

Die Handlung spielt in einem Wirthshause in der Gegend von Heidelberg.

Stierauf:

Zehn Mädchen und kein Mann.

Neue komische Operette in einem Aufzug von Franz v. Suppé.

Herr von Schönhahn, Gutsbesitzer	Hr. Jean Piccolo
Danubia, d. Oesterreicherin	Frl. Francken.
Hidalga, die Castilianerin	Frl. Porges.
Irma, die Ungarin	Frl. Tornay.
Maschinka, die Baierin	Frl. Hajnal.
Pomaria, die Portugisin	Fr. Alsdorf.
Almina, die Tyrolerin	Fr. Scherenberg.
Limonia, die Italienerin	Fr. E. Winter.
Gilutta, die Mexikanerin	Frl. Hlauschek.
Marianka, die Böhinin	Frl. Modern.
Preciosa, die Arragoneserin	Frl. Berndt.
Sidonia, Wirthschafterin	Frl. Hild.
Agamemnon Paris, Thierarzt	Hr. Jean Petit.

Die Handlung spielt auf Schönhahn's Landsitz, in der Nähe einer grossen Stadt.

Új fordulatot hozott pályáján az 1864. esztendő: novembertől Itáliában – Bolognában, majd Pármában – lépett föl, élete folyamán először. 1865. április 3–6. között Pozsonyban vendégszerepelt, majd őstől – csaknem két éven át – főként Spanyolországban és olasz földön tartózkodott. Balatonfüreden, 1867 augusztusában, immár mint „a milánói Scala és barcelonai Lyceo királyi színházak első tenoristája” énekelt két este folyamán is Follinus János kolozsvári társulatával. Szeptembertől a pesti Német Színház vendége volt egy hónapon át, majd visszament Barcelonába. 1868. szeptember 1–10. között Aradon lépett föl. 1869. július 20-tól augusztus 18-ig ismét a pesti Német Színháznál énekelt, innen Lisszabonba utazott. 1871. április 18. és június 6. között a Nemzeti Színháznál vendégszerepelt, majd Baden-Badenbe ment. Október 26-tól november 28-ig ismét a Nemzetiben lépett föl, többek között *Bánk bán*ként.

1873 tavaszán hosszabb bukaresti tartózkodás után érkezett meg a pesti Nemzeti Színházhoz, ahol április 8-án ismét szerződött tagként szerepelt *A portici némában*. Április 30-án *Bánk bán*t énekelt a Várszínházban, ahova még további előadásokra is visszatért. Nyáron föllépett a Városligetben is. Számos alkalommal énekelt az 1873/74. évad folyamán a *Hunyadi László* címszerepét; a mű kétszázadik, 1874. február 24-i előadásán újból ő volt V. László. Föllépései már érzékelhetően megritkultak abban az évben. A két utolsóra május 5-én *A prófétában*, majd 16-án *A trubadúrban* került sor.

Stéger Ferenc művészete több zeneszerzőnket – Erkel Ferencet, Mosonyi Mihályt, Egressy Bénit és Doppler Ferencet – is alkotásra ihlette, nyilvánvaló mindemellett, hogy az 1849–51 között bemutatott új magyar operák tenorszólamaira is jelentős mértékben hatottak Stéger adottságai. Egyáltalán: a század legünnepeltebb magyar énekesének 1848 augusztusa és 1852 tavasza közötti pesti évei alapvetően befolyásolták a Nemzeti Színház operajátszását. Stéger ajkán külföldön is számos alkalommal csendültek föl magyar dallamok. Tény azonkívül, hogy sokszor lépett föl szívességből pályájának egésze során. Erről ritkán esik szó, holott kontrasztját képezi az énekes magas anyagi igényeire vonatkozó, már oly sokszor leírt közléseknek.

Ötvenedik életévében visszavonulva és szülővárosában, Szentendrén végleg letelepedve még hosszú, nyugalmas évtizedeket élt meg családjá, ismerősei, barátai –

valamint az őt időnként meglátogató tisztelői – körében. Részt vállalt a helyi közéletből is, sokakat megsegítve. 1911. március elsején hunyt el. Bicentenáriumán most Stéger Ferenc-óriásplakát fogadja a Budapest felől Szentendrére érkezőt, és kulturális események tekintetében is példa értékű odaadással – egyebek mellett kiállítást rendezve, hangversenyt, majd konferenciát szervezve¹⁵ – adózott 2024-ben leghíresebb zenész-szülöttje emlékének a művészeti életéről nevezetes Duna-parti város.

Stéger Ferenc és neje (Ferenczy Múzeum, Szentendre)

Az emlékirás címlapfotója 1867-ben, Torinóban készült a tenoristáról (Ferenczy Múzeum, Szentendre)

¹⁵ A kapcsolódó írásbeli munkák közül kiemelendő a Fábrián Laura szerkesztésében napvilágot látott kötet: *Stéger Ferenc és az opera világa* (Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre, 2024).